

Микитюк С. О.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики викладання суспільно-правових дисциплін
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Микитюк В. О.,

адвокат, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри права та європейської інтеграції
Державного біотехнологічного університету

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ СЕРЬОЗНИХ ПОРУШЕНЬ ЖЕНЕВСЬКИХ КОНВЕНЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Анотація. У статті акцентовано увагу на тісному взаємозв'язку норм міжнародного гуманітарного права з нормами міжнародного кримінального права та міжнародного права з прав людини. До серйозних порушень прав людини належать злочин геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії. Особливу категорію становлять воєнні злочини, які, окрім положень Римського статуту, детально регламентуються Чотирма Женевськими конвенціями від 12 серпня 1949 року та Додатковими протоколами (I, II, III) до них. Зазначені міжнародні акти покладають на держави обов'язок криміналізувати серйозні порушення міжнародного гуманітарного права у національному законодавстві. В Україні ця вимога реалізована, зокрема, шляхом включення відповідних статей до Кримінального кодексу України. Воєнні злочини не мають строку давності, а їх безкарність є неприпустимою. Держава зобов'язана виявляти (розшукувати) осіб, які вчинили такі злочини, та притягати їх до суду незалежно від їхнього громадянства або передавати іншим державам разом із доказами для обвинувачення. При цьому має бути гарантовано справедливий судовий розгляд, що відповідає міжнародним стандартам належного судочинства. Держави несуть відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права у випадках, коли вони не виконують зобов'язань щодо захисту цивільного населення та обмеження методів ведення війни, а також коли надають допомогу чи підтримку сторонам, які порушують ці норми. У міжнародному гуманітарному праві серйозні порушення Женевських конвенцій визнаються воєнними злочинами. Важливу роль у забезпеченні невідворотності покарання відіграють механізми міжнародної юрисдикції, зокрема діяльність Міжнародного кримінального суду та національних судових органів. Правові наслідки таких злочинів спрямовані не лише на притягнення винних до відповідальності, а й на запобігання новим злочинам і зміцнення міжнародного правопорядку.

Ключові слова: серйозні порушення, воєнні злочини, міжнародне гуманітарне право, Женевські Конвенції, Міжнародний кримінальний суд.

Mykytiuk S. O., Mykytiuk V. O. The legal implications of grave breaches of the Geneva Conventions in international humanitarian law

Abstract. The article emphasizes the close interrelation between the norms of international humanitarian law, international criminal law, and international human rights law. Serious human rights violations include the crime of genocide, crimes against humanity, war crimes, and the crime of aggression. A distinct category is constituted by war crimes, which, in addition to the provisions of the Rome Statute, are comprehensively regulated by the four Geneva Conventions of 12 August 1949 and the Additional Protocols (I, II, and III) thereto. These international instruments impose on states the obligation to criminalize grave breaches of international humanitarian law within their national legal systems. In Ukraine, this requirement has been implemented, in particular, by incorporating relevant provisions into the Criminal Code of Ukraine. War crimes are not subject to any statute of limitations, and their impunity is inadmissible. A state must identify (search for) individuals who have committed such crimes and bring them to justice, regardless of their nationality, or extradite them to other states together with the evidence required for prosecution. At the same time, a fair trial must be guaranteed in accordance with international standards of due process. States bear responsibility for violations

of international humanitarian law when they fail to fulfill their obligations to protect the civilian population and to restrict the means and methods of warfare, as well as when they provide assistance or support to parties that breach these norms. Under international humanitarian law, serious violations of the Geneva Conventions are recognized as war crimes. Mechanisms of international jurisdiction, particularly the activities of the International Criminal Court and national judicial authorities, play a crucial role in ensuring the inevitability of punishment. The legal consequences of such crimes are aimed not only at holding perpetrators accountable but also at preventing future offenses and strengthening the international legal order.

Key words: *serious violations, war crimes, international humanitarian law, Geneva Conventions, International Criminal Court (ICC).*

Постановка проблеми. Актуальність теми зумовлена зростанням кількості збройних конфліктів у світі, зокрема повномасштабною агресією росії проти України, що супроводжується численними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права. Женевські конвенції є основою правового регулювання захисту жертв війни, тому вивчення правових наслідків їх порушення має важливе практичне та теоретичне значення. Забезпечення відповідальності за серйозні порушення сприяє зміцненню міжнародного правопорядку та боротьбі з безкарністю. Дослідження цієї проблематики є необхідним для формування ефективного механізму захисту прав людини в умовах збройних конфліктів. Особливу вагу має інтеграція міжнародних норм у національне законодавство та правозастосовну практику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження охоплюють різноманітні аспекти обраної проблематики. Зокрема, М. Гнатовський та Т. Короткий розглядали питання, пов'язані з міжнародним гуманітарним правом у контексті журналістської діяльності та воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві [1, 2]. Цевух А.І., Якимчук М.Ю. та Градиська Ю.В. зосереджували увагу на проблемах відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права [3]. Зубанський М.К. досліджував правові обмеження у виборі методів і засобів ведення війни [4].

Мета статті дослідити правову природу та наслідки серйозних порушень Женевських конвенцій у контексті міжнародного гуманітарного права, проаналізувати механізми юридичної відповідальності за такі порушення, а також окреслити виклики, що виникають у процесі притягнення винних осіб до відповідальності в умовах сучасних збройних конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що міжнародне гуманітарне право тісно пов'язане з такими галузями, як міжнародне кримінальне право та міжнародне право з прав людини. Тому, розглядаючи правові наслідки порушень Женевських конвенцій, важливо враховувати положення, закріплені у відповідних нормах цих галузей права.

Крім того, результати дослідження, проведеного науковцями, свідчать про те, що міжнародне гуманітарне право у контексті воєнних злочинів виконує функцію диспозиції, визначаючи допустимі та заборонені норми поведінки сторін під час збройного конфлікту. Водночас міжнародне кримінальне право виконує санкційну функцію – воно встановлює відповідальність і види покарань за порушення цих норм. Отже, поняття воєнних злочинів перебуває на перетині трьох галузей міжнародного права: міжнародного гуманітарного права, що регламентує правила ведення бойових дій та захист учасників конфлікту; міжнародного кримінального права, яке визначає механізми відповідальності за порушення цих правил; а також міжнародного права у сфері прав людини, яке гарантує захист цивільного населення, військовополонених та інших осіб у період збройного протистояння [5, с. 17].

Згідно з нормами міжнародного права, наразі закріплено чотири самостійних, незалежних та окремих категорії міжнародних злочинів, які визнаються серйозними порушеннями прав людини, серед яких злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини, злочин агресії. Всі вони підпадають під юрисдикцію Римського статуту Міжнародного кримінального суду [6, ст. 5].

Так, злочини проти людяності (англ. crimes against humanity) – категорія міжнародних злочинів, що полягають у широкомасштаб-

ному або систематичному нападі на будь-яких цивільних осіб з метою проведення політики держави або організації, спрямованої на скоєння такого нападу, або з метою сприяння такій політиці [1, с. 22].

Перелік діянь, які кваліфікуються як злочини проти людяності, міститься у ст.7 Римського статуту міжнародного кримінального суду. До злочинів проти людяності належить будь-яке з таких діянь, що вчиняється в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, і якщо такий напад вчиняється свідомо: вбивство; винищення; поневолення; депортація або насильницьке переміщення населення; тюремне ув'язнення або інше жорстоке позбавлення фізичної волі на порушення основоположних норм міжнародного права; катування; зґвалтування, сексуальне поневолення, примушування до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація або будь-які інші форми сексуального насильства співставної тяжкості; переслідування будь-якої групи або спільноти, що може бути ідентифікована за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними або за іншими мотивами, які повсюдно визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом; насильницьке зникнення людей; злочин апартеїду; інші нелюдські діяння аналогічного характеру, які полягають в умисному завданні сильних страждань, або серйозних тілесних ушкоджень, або серйозної шкоди психічному або фізичному здоров'ю [6, ст. 7].

Злочин геноциду відноситься до «діянь, які вчинено з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку» [6, ст. 6]. Фактично злочин геноциду є найсерйознішим порушенням прав осіб, що належать до певної групи на підставі національності, етносу, раси чи релігії. Відповідно цей злочин має спеціальний намір – знищити певну групу – і належить до прав не окремих індивідів, а прав індивідів як єдиного цілого з групою. Однією з відмінностей від інших злочинів є те, що злочин геноциду може вчинятися не лише під час збройного конфлікту, а також мати своє коріння (початок) ще за мирного

часу, що згодом переростає у збройний конфлікт [5, с. 12].

Особливу категорію становлять воєнні злочини, які, крім положень Римського статуту, докладно регламентуються Чотирма Женевськими конвенціями від 12 серпня 1949 року та Додатковими протоколами (I, II, III) до них. Ці міжнародні акти зобов'язують держави криміналізувати серйозні порушення міжнародного гуманітарного права у своєму національному законодавстві. Україною ця вимога виконана насамперед шляхом включення до Кримінального кодексу таких статей, як Порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 ККУ), Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445 ККУ) [7].

Перелік воєнних злочинів, що становлять серйозні порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, включає: умисне вбивство; катування і нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти, умисне заподіяння тяжких страждань чи серйозного каліцтва, завдання шкоди здоров'ю; незаконне, невмотивоване і широкомасштабне руйнування і привласнення майна, не викликане військовою необхідністю, скоєне щодо осіб та майна, що знаходяться під захистом Конвенцій; примус цивільної особи чи військовополоненого служити в збройних силах ворожої держави; позбавлення особи права на неупереджене і нормальне судочинство; незаконна депортація, переміщення цивільної особи; незаконний арешт цивільної особи; взяття заручників (ст. 50 ЖКІ, ст. 51 ЖКІІ, ст. 130 ЖКІІІ, ст. 147 ЖКІV). Воєнні злочини не мають строку давності.

Зазначені норми про серйозні порушення міжнародного гуманітарного права застосовуються лише до міжнародних збройних конфліктів і тільки до дій, вчинених під час бойових дій проти «захищених осіб» (поранені чи хворі комбатанти, що воювали на суші і на морі, військовополонені і цивільні особи, в тому числі ті, що опинилися під владою держави, громадянами якої вони не є) [2, с. 1].

Відповідно до Резолюції 1738 (2006) [8], Рада Безпеки ООН підтвердила, що чинні норми міжнародного гуманітарного права забороняють здійснювати навмисні напади на

цивільне населення, які в умовах збройного конфлікту вважаються воєнними злочинами. У цьому контексті державам нагадується про неприпустимість безкарності таких злочинів.

Усі держави, які підписали Конвенцію, зобов'язуються прийняти у своєму національному законодавстві норми, які дозволяють притягувати до кримінальної відповідальності осіб, що скоїли або наказали скоїти серйозні порушення Конвенції. Виявляти (розшукувати) таких осіб і судити їх у своїх країнах, незалежно від того, яке в них громадянство. Якщо ж країна вважає за доцільне, вона може передати таких людей іншій державі, яка теж підписала Конвенцію, але лише за умови, що в тієї є докази для звинувачення. Вживати всіх необхідних заходів для того, щоб припинити дії, які порушують правила цієї Конвенції, навіть якщо вони не є "серйозними порушеннями". Гарантувати справедливий судовий розгляд для обвинувачених осіб. Цей розгляд має відповідати всім нормам належного судочинства – не гіршим, ніж ті, які встановлені в Женевській конвенції про поводження з військовополоненими [9, ст. 146].

У вироку Нюрнберзького трибуналу було вперше закладено принцип, згідно з яким окремі фізичні особи несуть індивідуальну кримінальну відповідальність за міжнародні воєнні злочини. Трибунал підкреслив, що «злочини проти міжнародного права скоюють не абстрактні поняття, а реальні люди» [10]. Цей принцип згодом підтвердили Токійський трибунал та Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії, спираючись на Резолюцію ООН від 11 січня 1946 року, яка підтвердила принципи міжнародного права, закріплені у Статуті Нюрнберзького трибуналу.

Тож, кримінальну відповідальність за воєнні злочини несуть окремі особи. Це стосується не лише тих, хто безпосередньо вчинив злочин, а й командирів і начальників. Командири несуть відповідальність за злочини, що були вчинені за їхніми наказами (Норма 152), а також за злочини, вчинені підлеглими, якщо вони знали або мали підстави знати про підготовку таких дій, але не вжили заходів для їхнього запобігання або покарання винних (Норма 153). Кожен військовослужбовець зобов'язаний відмовитися виконувати явно

незаконний наказ (Норма 154). Якщо злочин скоєно за наказом начальника, підлеглий також несе кримінальну відповідальність, якщо він знав або мав знати, що наказ був незаконним (Норма 155) [11].

Колективна відповідальність означає, що групи чи організації, які беруть участь у збройному конфлікті та порушують норми міжнародного гуманітарного права, також можуть нести відповідальність як цілісні суб'єкти.

Таку відповідальність можуть нести, зокрема, міжнародні організації, причетні до порушення міжнародного права, збройні формування, повстанські угруповання або інші організовані структури, винні в скоєнні серйозних порушень.

У міжнародному праві визначено, що відповідальність держави настає з моменту, коли вона вчиняє акт агресії проти іншої країни, а також з моменту виникнення збройного конфлікту або офіційного оголошення війни. Агресія (від лат. *aggressio* – напад) – застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави, або будь-яким іншим чином, несумісним зі статуттом ООН. Агресія заборонена міжнародним правом і є міжнародно-протиправним діянням. Визначення та перелік дій, які кваліфікуються як акти агресії, визначено в резолюції генеральної асамблеї ООН 1974 р. [1, с. 44].

У березні 2022 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію, яка засуджує вторгнення росії в Україну та вимагає від неї негайного виведення військ. Також були ухвалені резолюції, що засуджують гуманітарні наслідки агресії та вимагають від Росії припинити застосування сили та вивести війська. Верховна Рада України визнала Росію країною-агресором ще у 2015 році. Також, у 2022 році Верховна Рада визнала росію державою-терористом.

Наступним поняттям є збройний конфлікт – це зіткнення із застосуванням зброї між державами (міжнародний збройний конфлікт, конфлікт на державному кордоні) або між сторонами всередині однієї країни, зазвичай за зовнішньої підтримки (внутрішній збройний конфлікт). Такий конфлікт розглядається як одна з форм воєнного протистояння.

Іншою, більш радикальною формою збройного протистояння є війна. Оголошення війни – це юридична й дипломатична процедура, що передбачає офіційне повідомлення однією державою іншої про припинення мирних відносин і перехід до стану війни згідно з установленим порядком [3, с. 207].

Держави несуть відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права, якщо вони не виконують зобов'язань щодо захисту цивільного населення та обмеження методів ведення війни або якщо вони надають допомогу чи підтримку сторонам, які порушують норми МГП.

Захист цивільного населення відповідно до положень Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року передбачає сувору заборону насильства щодо життя та особистості. Забороняються всі види вбивств, нанесення тілесних ушкоджень, жорстоке поводження та тортури, захоплення заручників, наруга над людською гідністю, зокрема образливе й принизливе поводження. Забороняється також винесення вироку та застосування покарання без попереднього рішення суду, створеного відповідно до закону і з дотриманням судових гарантій, які визнаються цивілізованими народами як необхідні [9].

Захищеними особами вважаються ті, хто не бере активної участі в бойових діях, зокрема особи зі складу збройних сил, які склали зброю, а також ті, хто *hors de combat* (виведені з бою) через хворобу, поранення, затримання або з будь-якої іншої причини. З такими особами слід поводитися гуманно, без будь-якої дискримінації з мотивів раси, кольору шкіри, релігії або переконань, статі, походження, майнового становища чи будь-яких інших подібних ознак [9].

Відповідно до Женевської конвенції I, що військовополоненого повинен судити лише військовий суд. Лише якщо в законодавстві країни передбачено, що її власних солдатів може судити цивільний суд за подібні злочини – тоді це допустимо і щодо полонених. Полонених не можна судити в судах, які не гарантують справедливості, незалежності та права на захист. Коли вирішують, яке покарання застосовувати – судове чи дисциплінарне – держава повинна проявляти

максимальну поблажливість і по можливості обмежуватися дисциплінарними заходами. Військовополонені мають дотримуватись законів, статутів і наказів, які діють у збройних силах тієї держави, що тримає їх у полоні. Якщо військовополонений порушує ці правила, держава має право застосовувати до нього юридичні або дисциплінарні заходи. Але такі покарання не можуть суперечити нормам, передбаченим Женевською конвенцією [12]. Крім того, положеннями Конвенції закріплено, що покарання для військовополоненого лише у межах правових норм; збереження пільг Конвенції; один злочин – одне покарання; пом'якшення покарання; заборона жорстокого поводження; збереження військової гідності; однакові умови для всіх; захист жінок-військовополонених; рівне ставлення після покарання.

Методи ведення воєнних дій – це способи використання зброї та військових засобів з метою завдання втрат противнику й ослаблення його сил при мінімальних затратах з власного боку. Такі методи класифікуються за різними критеріями, вони можуть бути дозволеними або забороненими, а також спрямованими проти військових цілей, учасників збройного конфлікту або цивільних об'єктів.

Міжнародне гуманітарне право (МГП) чітко забороняє певні методи ведення війни. Зокрема, не допускається: руйнування цивільних об'єктів (житлових будівель, лікарень, транспортних засобів цивільного населення); знищення інфраструктури, необхідної для виживання мирного населення (джерела води, продовольчі запаси тощо); атаки на незахищені міста, селища чи об'єкти без військової необхідності; використання об'єктів культурної спадщини у спосіб, що може призвести до їх пошкодження або знищення.

Окремо МГП встановлює правила захисту об'єктів, що містять небезпечні сили, таких як греблі, атомні електростанції або інші технологічно складні об'єкти. Напади на такі установки можуть мати катастрофічні наслідки, тому вони підлягають особливому контролю.

До заборонених методів війни, які особливо не допускаються навіть у рамках операцій ООН, належать: накази "нікого не зали-

шати в живих”; напади на об’єкти, необхідні для життя цивільного населення; цілеспрямоване завдання шкоди довкіллю; атаки на технологічно небезпечні об’єкти; використання об’єктів культури у воєнних цілях [4, с. 23].

Серед заборонених засобів ведення війни належать хімічна зброя, заборонена Женевським протоколом 1925 року та Конвенцією про заборону хімічної зброї (1993). Включає отруйні гази, нервово-паралітичні речовини та інші токсичні сполуки.

Біологічна (бактеріологічна) зброя, заборонена Конвенцією про заборону біологічної та токсинної зброї (1972). Передбачає використання мікроорганізмів чи токсинів для ураження людей, тварин або рослин. Зброя масового ураження, що має невибіркову дію. Наприклад, ядерна зброя, через свою масштабну руйнівну силу і довготривалі наслідки для цивільного населення і довкілля. Міжнародне право не містить загальної заборони ядерної зброї, але її використання у невибірковий спосіб суперечить МГП.

Запалювальна зброя, її застосування заборонено проти цивільного населення та в зонах, де може бути значна кількість цивільних осіб (Протокол III до Конвенції ООН про звичайні озброєння, 1980). Куля, яка надмірно розривається в тілі або не залишає вихідного отвору, заборонені Гаазькою декларацією 1899 року. Міни-пастки та протипіхотні міни, що не можуть бути виявлені або знешкоджені після завершення бойових дій. Їх застосування обмежене Оттавською конвенцією 1997 року. Сліпуча лазерна зброя, заборонена Протоколом IV до Конвенції про звичайні озброєння (1995), бо призводить до постійної сліпоти [5, с. 70].

Держава несе відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права, які можуть бути їй приписані. Це стосується порушень, вчинених її офіційними органами, включаючи збройні сили; дій осіб або організацій, яким держава надала повноваження виконувати функції державної влади; порушень, вчинених особами чи групами, які фактично діють за вказівками держави або під її контролем; дій приватних осіб чи груп, які держава визнає і приймає як власні.

Якщо держава порушує міжнародне гуманітарне право, вона зобов’язана повністю відшкодувати завдану шкоду.

Питанням збору доказів і кваліфікації злочинів росії проти України як воєнних злочинів займаються дві окремі міжнародні установи, а саме Незалежна міжнародна комісія з розслідування порушень в Україні, що була створена Радою ООН з прав людини 4 березня 2022 року, та Прокурор МКС, який 2 березня 2022 року розпочав розслідування щодо тяжких злочинів росії проти України [10].

Важливою подією стало започаткування Спеціального трибуналу при Раді Європи, метою якого є притягнення до відповідальності високопосадовців за злочин агресії проти України. Йдеться про прийняття рішення щодо застосування збройної сили проти іншої держави, що є порушенням положень Статуту ООН. Цей трибунал стане доповненням до діяльності Міжнародного кримінального суду (МКС), і між цими інституціями передбачено укладення угод про співпрацю. У разі, якщо особу, яку розшукує обидва суди, затримає МКС, саме його провадження матиме пріоритет.

Трибунал зосередиться на розслідуванні дій політичного й військового керівництва, відповідального за організацію, підготовку та реалізацію акту агресії проти України. Відповідну двосторонню угоду було підписано 25 червня 2025 року у Страсбурзі Президентом України та Генеральним секретарем Ради Європи [10].

Створення цього трибуналу відкриває нові можливості для притягнення до відповідальності найвищих посадовців, причетних до вторгнення в Україну – питання, яке на цей момент не підвладне іншим міжнародним судовим органам.

Висновки. У міжнародному гуманітарному праві серйозні порушення Женевських конвенцій визнаються воєнними злочинами, що тягнуть за собою індивідуальну кримінальну відповідальність. Такі дії не лише порушують норми права, а й підривають засади гуманності під час збройних конфліктів. Механізми міжнародної юрисдикції, зокрема діяльність МКС та національні суди, відіграють ключову роль у встановленні справедливості. Криміналізація порушень у національному зако-

нодавстві є важливою умовою забезпечення ефективного правозастосування. Таким чином, правові наслідки серйозних порушень спрямовані не лише на покарання винних, а й на попередження майбутніх злочинів і зміцнення правопорядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, Н. В. Хендель. 2-ге вид., доповн. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с. URL: https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/%D0%9C%D0%93%D0%9F_%D0%D0%BE.pdf
2. Гнатовський М., Короткий Т. Визначення воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. 18 квітня 2022 р. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/viznachennya-voennih-zlochiv-u-mizhnarodnomu-kriminalnomu-pravi.html>
3. Цевух А.І., Якимчук М.Ю., Градиська Ю.В. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. Вип. 75. Ч. 3. 2023.С. 204-209. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.3.33>.
4. Зубанський М.К. Правові обмеження у виборі методів і засобів ведення війни. Серія Право. Випуск 78, частина 2. С. 180-185. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/30.pdf>
5. Виклики, що постали перед Україною в умовах міжнародного збройного конфлікту: воєнні злочини та злочин геноциду. Часопис "Парламент". Випуск 2. 2023-2024. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/ali_chasopys_parliament_genocide.pdf
6. Римський статут міжнародного кримінального суду. Статут. Міжнародний документ. Поправки від 17.07.1998. Ратифікація 21.08.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
7. Кримінальний кодекс України. Кодекс. Закон від 05.04.2001 № 2341 – III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Резолюція 1738 (2006), ухвалена Радою Безпеки ООН на 5613-му засіданні 23 грудня 2006 року. URL: <https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/%D0%D0%BE.pdf>
9. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. ООН. Конвенція від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
10. Часті запитання – Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України. URL: <https://rm.coe.int/ukr-faq-special-tribunal-updated/1680b68e3c>
11. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми. URL: https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/ukr-irrc_857_henckaerts.pdf
12. Женевська Конвенція про поведження з військовополоненими. ООН. Конвенція від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
13. Микитюк С.О., Микитюк В.О. Міжнародно-правові засади ведення воєнних дій у контексті міжнародного гуманітарного права. ХНУПС імені І. Кожедуба. 22-23 травня 2025. С. 68-73.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 14.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025